

Польська Людмила Олександрівна,
аспірантка кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро
ORCID 0000-0001-9868-2326

УДК 352/354:342.5

doi: 10.34213/tp.20.02.27

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Розглянуто шляхи вдосконалення системи управління земельними відносинами, а саме реформування спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр), шляхом передачі частини повноважень органам місцевого самоврядування, створення Державної агенції земельних ресурсів та розвитку сільських територій і Державного земельного фонду, для здійснення державного контролю використання та охорони земель, а також здійснення державного нагляду (контролю) за ринком земель сільськогосподарського призначення, для унеможливлення всілякого роду корупційних та спекулятивних дій.

Ключові слова: земельні відносини, система центральних органів виконавчої влади, землі сільськогосподарського призначення, Держгеокадастр.

Постановка проблеми. Запорукою успішного розвитку аграрно-промислового сектору є наявність ефективних механізмів державного регулювання земельних відносин. Аграрний сектор є провідною ланкою економіки України, майже 90 % потреб у продовольстві забезпечується за рахунок вітчизняних виробників. Україна досить відома у світі як один із найбільших експортерів аграрної продукції. Зокрема, за результатами 2019 р., Україна експортувала до країн Європейського Союзу аграрної продукції на 7,3 млрд євро і залишається в трійці найбільших експортерів у світі [1; 2]. В Україні система управління земельними ресурсами зазнавала перетворень з 1990-х рр., але ефективність роботи органів земельних ресурсів не покращилась, а навпаки, викликає нерозуміння та незадоволення в суспільстві. Отже, назріла необхідність реформування органів земельних ресурсів задля підвищення доступності надання послуг населенню, реалізації громадянами своїх конституційних прав на землю, а також прозорості прийняття рішень органами виконавчої влади у сфері регулювання земельних відносин, що дасть можливість ще більше розкрити країні свій аграрний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями реформування центральних органів виконавчої влади в сфері управління земельними ресурсами займалися такі дослідники: А. Мартин [10], С. Біленко, А. Бабак [13], А. Мірошниченко, Г. Шарій, С. Куренда. Значну увагу дослідженням міжнародного досвіду регулювання земельних відносин присвятили такі науковці, як П. Кулинич [18], О. Супрун [17], С. Лойко [16], В. Данкевич, Ю. Макаренко та ін.

Метою статті є проаналізувати процес реформування системи управління земельними відносинами, а також за допомогою системно-функціо-

нального аналізу дослідити зарубіжний досвід діяльності державної системи регулювання земельних відносин і на основі отриманого досвіду, запропонувати шляхи вдосконалення системи центральних органів виконавчої влади у сфері управління земельними відносинами.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-функціональна структура органів державного регулювання використання земель сільськогосподарського призначення являє собою сукупність органів державної виконавчої влади, які здійснюють регуляторний вплив на земельні відносини, за допомогою прийнятих норм і правил, з метою забезпечення сталого землекористування, охорони та відтворення земель.

Систему спеціалізованих органів державного управління агропромисловим комплексом очолює Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (далі – Мінекономіки). Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 02.09.2019 р. № 829 “Про деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади” [3], з метою реформування системи центральних органів виконавчої влади було реорганізовано Міністерство аграрної політики та продовольства шляхом приєднання до Міністерства розвитку економіки і торгівлі, таким чином було утворено нинішнє Мінекономіки. Відповідно до Постанови КМУ “Про питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства” від 11.09.2019 р. № 838, Мінекономіки є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ. Мінекономіки є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики щодо формування державної аграрної політики, розвитку сфери сільського господарства з питань продовольчої безпеки держави, формування та реалізації державної політики у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів [4].

Державну політику в галузі регулювання земельних відносин здійснює Державна служба з питань геодезії, картографії та кадастру (далі – Держгеокадастр). Держгеокадастр – є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується КМУ через Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України і який реалізує державну політику у сфері регулювання земельних відносин, використання, відтворення, охорони та моніторингу земель, ведення державного земельного кадастру, здійснення землеустрою, провадження топографо-геодезичної і картографічної діяльності, встановлення та зміни меж адміністративно-територіальних утворень, проведення земельної реформи та здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів (Постанова КМУ “Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру” від 14.01.2015 р. № 15) [5].

Реформування державних органів земельних ресурсів було розпочато ще в 1990-х рр. У сфері управління земельними ресурсами України функціонували такі державні відомства: Державний комітет України по земельних ресурсах (Постанова КМУ “Про Питання Державного комітету України по

земельній реформі” від 14.02.1992 р. № 73), згодом відповідно до Постанови КМУ “Про реорганізацію Державного комітету України по земельних ресурсах” від 31.01.2007 р. № 69 було створено Державне агентство земельних ресурсів України (Постанова КМУ “Про затвердження Положення про Державне агентство земельних ресурсів України” від 04.04.2007 р. № 614). Шляхом перетворення Державного агентства земельних ресурсів України відповідно до Постанови КМУ від 10.09.2014 р. № 442 було створено Держгеокадастр.

Спочатку Держгеокадастр виконував формально сервісні функції та займався технічними питаннями ведення земельно-кадастрового обліку, організації топографо-геодезичних робіт загальнодержавного значення, ведення фонду землевпорядної документації. Відповідно до ч. 1 ст. 193 Земельного кодексу України [6], ст. 1 Закону України “Про державний земельний кадастр” від 07.07.2011 р. № 3613-VI [7], Постанови КМУ “Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру” від 17.10. 2012 р., державний земельний кадастр – єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах кордонів України, їхнє цільове призначення, обмеження у використанні їх, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їхню оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами.

Проаналізувавши законодавство щодо державного управління та регулювання у сфері земельних відносин, можна дійти висновку, що на сьогодні на Держгеокадастр України покладено величезну кількість функцій та повноважень, що робить це відомство одним із найбільших державних органів за величиною штату, який представлено в кожному районі та місті. На утримання Держгеокадастру з бюджету в 2019 р. було витрачено 1,7 млрд грн, причому лише на керівництво та управління витрачено 1,45 млрд грн (Закон України “Про Державний бюджет України на 2019 рік” від 23.11.2018 р. № 2629-VIII) [8]. На 2020 р. передбачено використати 1,9 млрд грн, із них на утримання апарату керівництва та управління 1,37 млрд грн (Закон України “Про Державний бюджет України на 2020 рік” від 14.11.2019 р. № 294-IX) [9].

Таке наділення повноваженнями і надмірна сконцентрованість в одних руках майже всіх функцій у сфері управління земельними ресурсами призводить до надмірного навантаження на відомство, породжує безконтрольність і корумпованість у сфері управління земельними ресурсами України. Поступове перетворення державного органу на потужне закрите відомство, яке займається розробленням державної політики у сфері регулювання земельних відносин, розпорядженням землями сільськогосподарського призначення, контролем використання та охороною земель та багатьма іншими державними функціями, призвело до того, що цей державний орган досить часто обстоює та захищає не права громадян, а власні інтереси на всіх рівнях державного управління, у політичній та економічній сферах шляхом перерозподілу та надання доступу до державних та комунальних земель [10].

Не для кого не секрет, що наразі практично нереально реалізувати своє право на землю ані громадянам, підприємцям, ані органам місцевого самоврядування без згоди на те державних органів земельних ресурсів. Конфліктна ситуація також виявляється в тому, що в одному державному органі поєднано функції як розпорядника земель, так і контролю виконання їх, що очевидно породжує конфлікт інтересів.

Тому сфера управління земельними ресурсами потребує реформування, особливо в період запуску ринку землі, для недопущення корупційних дій та провалу реформи земельних відносин, а також захисту насамперед інтересів власних громадян та вітчизняних підприємців, які розвивають аграрний сектор України.

Доцільно було б частину функцій розділити і передати у відання іншим центральним органам виконавчої влади, а частину передати на місця. Із ліквідацією спеціального міністерства з державного управління аграрно-промисловим комплексом – Міністерства аграрної політики та продовольства України – виникла ситуація, коли аграрна сфера і взагалі сільське господарство не отримує достатньої уваги та підтримки з боку держави. Тому створення нового державного органу – Державного агентства земельних ресурсів та розвитку сільських територій, яке займалося б розробленням стратегії розвитку АПК, регулювання земельних відносин, та сталого розвитку сільських територіальних громад, як об'єднаних так і звичайних (рисунок), у системі Мінекономіки могло б заповнити прогалини та недоліки в управлінні АПК та розвитку сільських територій.

Частину функцій з управління державними землями сільськогосподарського призначення доцільно делегувати та передати місцевим громадам. Також потрібно передати державні землі за межами населених пунктів місцевим громадам, що зумовлюється здійсненням реформи децентралізації та необхідністю виконання Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження КМУ від 01.04.2014 р. № 333-р 9) [11], а також прийнятого рішення Уряду щодо передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад [12]. Зокрема, цим розпорядженням КМУ доручає Держгеокадастру розпочати з 01.02.2018 р. передачу всіх земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності в комунальну власність відповідних об'єднаних територіальних громад, крім тих земельних ділянок, які не може бути передано в комунальну власність. Передача земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності в комунальну власність відповідних об'єднаних територіальних громад дасть можливість чітко і прозоро формувати дохідну частину місцевих бюджетів у частині плати за землею та стимулюватиме територіальні громади до добровільного об'єднання їх. Земля є місцевим ресурсом, найбільш наближена до громади, і є основою її фінансової та економічної стабільності й розвитку [13].

Тому завдяки цьому рішенню забезпечується виконання основного принципу про матеріально-фінансову самостійність місцевих громад (ст. 4 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 р.) [14] та однієї із головних засад функціонування місцевого самоврядування, а саме гарантії на фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, відповідно до ст. 9 Європейської хартії місцевого самоврядування від 15.10.1985 р., органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень [15].

Контрольні функції також потрібно розподілити між державними органами та органами місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування здійснюють самоврядний контроль у сфері використання та охоро-

ни земельних ресурсів відповідно до ст. 189 Земельного кодексу України та ст. 33 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [14] (рисунок).

Рисунок. Організаційно-функціональна структура державних органів з управління земельними ресурсами

Досвід Європейського Союзу, а також багатьох інших розвинених країн підтверджує, що для забезпечення ефективного функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення необхідно також створити спеціалізовану фінансову установу, якою має стати Державний земельний фонд, який буде виконувати функції регулятора ринку та розпорядника державних сільськогосподарських земель, здійснюватиме фінансово-кредитну діяльність, підтримку малих та середніх фермерських, сільськогосподарських підприємств. Наприклад, в Угорщині було засновано Національний земельний фонд, у Словаччині – Словацький земельний фонд, Чехії – Земельний фонд, Польщі – Агентство сільськогосподарської нерухомості, Литві – Національну земельну службу, Латвії – Державну земельну службу, Данії – Департамент консолідації земель, Нідерландах – Службу управління землями і водами, Франції – Агентство з управління землями та розвитку сільських територій (SAFER) [16–18].

Отже, на основі міжнародного досвіду необхідно створити спеціальний фінансовий орган, наприклад Державний земельний фонд, який займати-

меться ринком земель сільськогосподарського призначення, а також виступатиме регулятором цін, для недопущення різного роду спекулятивних та корупційних дій. В Україні вже була спроба створити подібну установу – у 2012 р. було засновано Державний земельний банк (Постанова КМУ “Про створення Державного земельного банку” від 02.07.2012 р. № 609), який мав стати універсальною фінансовою установою, яка б активно співпрацювала з комерційними банками України в частині рефінансування, надання та отримання гарантій, а також брала на себе частину ризиків, пов’язаних із кредитуванням аграріїв. Одним з основних завдань Державного земельного банку було пільгове кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу землі. Але згодом його було ліквідовано Постановою КМУ від 10.09.2014 р. № 418 “Про ліквідацію публічного акціонерного товариства “Державний земельний банк”. Причиною його ліквідації насамперед було запровадження мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення (Закон України “Провнесення змін до Земельного кодексу України” від 20.11.2012 р. № 5494-VI), отже відсутність ринку земель і державна заборона застави сільськогосподарських земель призвели до неефективності цього відомства.

З відкриттям ринку землі створення цього Фонду буде потужною підтримкою для фермерів та малих сільгоспвиробників, а також запобіжником від спекулятивних та корупційних дій. Фонд стане потужним фінансово-економічним регулятором у сфері земельних відносин, а також буде здійснювати державні інтервенції, регулювати ціни, не допускати заниження цін на землю і захищати права українських громадян та підприємців (див. рисунок).

Ця організаційно-функціональна система регулювання земельних ресурсів, із створенням додаткових органів державного управління, не лише не збільшить видатки державного бюджету, а й суттєво їх заощадить, оскільки більшість державних земель буде передано на місця, а з ними і функції щодо розпорядження та управління землями. Таке розвантаження Держгеокадастру від надмірної концентрації кількості функцій та завдань, поєднаної з низькою ефективністю роботи, дасть можливість більш результативно працювати кожному державному органу земельних ресурсів, зосередившись на ефективному виконанні своїх функцій та повноважень. Завдяки передачі державних земель місцевим громадам у разі підвищиться ефективність використання земель, зважаючи на те, що на місцях більш зацікавлені у вирішенні місцевих питань та успішному розвитку своїх територій.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, реформування центрального органу виконавчої влади у сфері управління земельними відносинами повинно покращити ситуацію в земельній сфері, а саме розширити можливості громадян реалізувати свої права, отримати доступні послуги у сфері земельних відносин, а також дасть можливість невеликим сільськогосподарським підприємствам конкурувати на ринку землі, тим самим забезпечуючи свій розвиток і розвиток сільських територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Ukraine holds third biggest agricultural exporter rank to the EU. *European integration portal* (2020). URL: <https://eu-ua.org/en/news/ukraine-holds-third-biggest-agricultural-exporter-rank-eu> (дата звернення: 14.03.2020).
2. Monitoring EU Agri-Food Trade: Development until November 2019. *European Commission* (2019). URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/trade/documents/monitoring-agri-food-trade_nov2019_en.pdf (дата звернення: 14.03.2020).

3. Про деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Постанова КМУ від 02.09.2019 р. № 829. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829> (дата звернення: 10.03.2020).
4. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства : Постанова КМУ від 11.09.2019 р. № 838. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-p> (дата звернення: 10.03.2020).
5. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : Постанова КМУ від 14.01.2015 р. № 15. URL: <https://land.gov.ua/info/postanova-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-14-sichnia-2015-r-15-pro-derzhavnu-sluzhbu-ukrainy-z-pytan-heodezii-kartohrafiit-ta-kadastru-2/> (дата звернення: 11.03.2020).
6. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Дата оновлення: 21.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 11.03.2020).
7. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 р. № 3613-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17> (дата звернення: 12.03.2020).
8. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 р. № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (дата звернення: 12.03.2020).
9. Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX> (дата звернення: 13.03.2020).
10. Мартин А. Ліквідація державних органів земельних ресурсів як середньострокове завдання децентралізації в Україні: *Землевпорядний вісник*. 2018. № 9. URL: <http://zemvisnuk.com.ua/news/diskus-ine-pitannya>.
11. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження КМУ від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 14.03.2020).
12. Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад : розпорядження КМУ від 31.01.2018 р. № 60-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-peredachi-1> (дата звернення: 14.03.2020).
13. Бабак А. Земля – ресурс, який держава передає громадам для того, щоб вони планували свій розвиток. *Урядовий портал*. 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zemlya-ceresurs-yakij-derzhava-peredaye-gromadam-dlya-togo-shchob-voni-mogli-planuvati-svij-rozvitok-alona-babak>.
14. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr#n41333> (дата звернення: 02.04.2020).
15. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 15.03.2020).
16. Лойко С. В. Світовий досвід ринкового обігу земель. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 91–96.
17. Супрун О. Світовий досвід запровадження ринку землі та його адаптація до українських реалій. *Голос України*. 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/322369>.
18. Кулинич П. Ф. Правове регулювання ринку сільськогосподарських земель: який досвід корисний для України? *Пропозиція*. 2019. URL: <https://propozitsiya.com.ua/pravove-regulyuvannya-rynku-silskogospodarskyh-zemel-yakyy-dosvid-korysnyy-dlya-ukrayiny-0>.

Polska L. O.,

*Postgraduate Student of Management and Public Administration Department,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro*

WAYS OF IMPROVING THE ORGANIZATIONAL AND FUNCTIONAL STRUCTURE OF BODIES OF STATE REGULATION OF AGRICULTURAL LAND USE

The key to successful development of the agro-industrial sector is the existence of effective mechanisms for state regulation of land relations. The agrarian sector is a leading link in the Ukrainian economy, almost 90% of food needs are met by domestic producers. Ukraine is well known in the world as a major exporter of agricultural products. From December 2018 to November 2019, Ukraine exported agricultural products to the European Union to the tune of EUR 7.3 billion and remains in the top three biggest exporters in this segment [1, 2].

In Ukraine, the land management system has undergone transformations since the 1990s, but the efficiency of the land resources bodies has not increased and, on the contrary, causes misunderstanding and dissatisfaction with their work in society. Therefore, there is a need to reform the land resources bodies, in order to increase the availability of services to the population, the exercise by citizens of their constitutional rights to land, as well as the transparency of decision-making by the executive authorities in the field of land relations regulation, which will allow the country to further reveal its agrarian potential.

The article discusses ways to improve the system of land relations management, namely the reform of a specially authorized central body of executive power, which implements state policy in the field of land relations of the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre (State Geocadastre), by transferring part of the authority to local self-government bodies, establishment of the State Agency for Land Resources and Rural Development and the State Land Fund, for exercising state control over the use and protection of land, as well as for carrying out state supervision (control) of the agricultural land market, in order to prevent all kinds of corruption and speculative actions.

Keywords: land relations, system of state executive bodies, agricultural lands, State Geocadastre.

References

1. Ukraine holds third biggest agricultural exporter rank to the EU. (2020). *European integration portal*. URL: <https://eu-ua.org/en/news/ukraine-holds-third-biggest-agricultural-exporter-rank-eu>.
2. Monitoring EU Agri-Food Trade: Development until November (2019). *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/trade/documents/monitoring-agri-food-trade_nov2019_en.pdf.
3. Pro deyaky pytannya optymizacii systemy centralnyh organiv vyconavchoii vlady: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.09.2019 r. № 829. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaky-pitannya-optimizaciyi-sistem-829>.
4. Pytannia Ministrstva rosvytku ekonomiky, torgivli ta silskogo gospodarstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.09.2019 r. № 838. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-n>.
5. Pro Derzhavnu sluzhbu Ukrainy z pytan geodezii, kartografii ta kadastru: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.01.2015 r. № 15. URL: <https://land.gov.ua/info/postanova-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-14-sichnia-2015-r-15-pro-derzhavnu-sluzhbu-ukrainy-z-pytan-heodezii-kartografii-ta-kadastru-2/>.
6. Zemelnyi kodeks Ukrainy vid 25.10.2001 r. № 2768-III. Data onovlennia: 21.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
7. Pro Derzhavnyi zemelnyi kadastr: Zakon Ukrainy vid 07.07.2011 r. № 3613-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>.
8. Pro Derzhavnyi byudzhet Ukrainy na 2019 rik: Zakon Ukrainy vid 23.11.2018 r. № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>.
9. Pro Derzhavnyi byudzhet Ukrainy na 2020 rik: Zakon Ukrainy vid 14.11.2019 r. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX>.
10. Martyn, A. (2018). Likvidacia derzhavnyh organiv zemelnyh resursiv iak serednyostrokove zavdannya dezentralizacii v Ukraini: *Zemlevporyadnyi visnyk*, 9. URL: <http://zemvisnuk.com.ua/news/diskus-ine-pitannya> [in Ukrainian].
11. Pro shvalennia Konceptcii reformuvannya misceвого samovryaduvannya ta terytorialnoi organizacii vlady v Ukraini: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.04.2014 r. № 333-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.
12. Pytannia peredachi zemelnuh dilyanok silskogospodarskogo pruznachennya derzhavnoyi vlasnosti u komunalnu vlasnist obyednanyh terytorialnyh gromad: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31.01.2018 r. № 60-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-peredachi-1>.
13. Babak, A. (2019). Zemlya – resurs, yakiy derzhava peredaye gromadam dlya toho, schob vony planuvaly svii rosvytok. *Uryadovyi portal*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zemlya-ce-resurs-yakij-derzhava-peredaye-gromadam-dlya-togo-shchob-voni-mogli-planuvati-svij-rozvitok-alona-babak> [in Ukrainian].
14. Pro misceve samovryaduvannya v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 r. № 280/97-VR. Data onovlennia: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-bp#n41333>.

15. Europeiska hartia miscevogo samovryaduvannya vid 15.10.1985 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 [in Ukrainian].

16. Loyko, S.V. (2017). Svitovyi dosvid rynkovogo obigu zemel. *Ekonomika APK*, 5, 91–96 [in Ukrainian].

17. Suprun, O. (2019). Svitovyi dosvid zaprovadzhennia rynku zemli ta yogo adaptaciya do ukrainskyh realii. *Golos Ukrainy*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/322369> [in Ukrainian].

18. Kulynych, P.F. (2019). Pravove reguluvannia rynku silskogospodarskyh zemel: yakyi dosvid korysnyi dlya Ukrainy? *Propozyciia*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/pravove-reguluvannya-rynku-silskogospodarskyh-zemel-yakyy-dosvid-korysnyy-dlya-ukrayiny-0> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 08.04.2020 р.